

УДК336.13:378.1

Р.П. БАБІЙ,

заступник директора департаменту з питань освіти, науки, сім'ї та молоді –
начальник управління профтехосвіти, координації діяльності вищих навчальних закладів

Менеджмент у розвитку вищої освіти і науки

У статті подано визначення поняття та суті менеджменту вищих навчальних закладів та наукових установ. Розглянуто складові механізми забезпечення економічної безпеки ринку освітніх послуг в умовах високого ризику функціонування його суб'єктів. Визначено основні принципи менеджменту як ефективного управління фінансовою діяльністю ресурсів вищих навчальних закладів, наукових установ. На основі проведеного аналізу визначено функції і механізм менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ, через які реалізується головна мета і основні його завдання. Охарактеризовано структуру механізму менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ, наведено її елементи.

Ключові слова: освіта, наука, ринок освітніх послуг, механізм, формування, фінансове забезпечення, розвиток, менеджмент.

В статье дано определение понятия и сути менеджмента высших учебных заведений и научных учреждений. Рассмотрены составляющие механизма обеспечения экономической безопасности рынка образовательных услуг в условиях высокого риска функционирования его субъектов. Определены основные принципы менеджмента как эффективного управления финансовой деятельностью ресурсов высших учебных заведений, научных учреждений. На основе проведенного анализа определены функции и механизм менеджмента высших учебных заведений, научных учреждений, через которые реализуется главная цель и основные его задачи. Охарактеризована структура механизма менеджмента высших учебных заведений, научных учреждений, приведены ее элементы.

Ключевые слова: образование, наука, рынок образовательных услуг, механизм, формирование, финансовое обеспечение, развитие, менеджмент.

Постановка проблеми. У глобалізованому світі освіта і наука стали визначальними чинниками людського розвитку, вони є безальтернативним засобом національного самоутвердження. Країни, які свого часу зробили ставку на науку і освіту, тепер стали світовими лідерами, багато досягнули. Інтеграційний процес, що сформувався під егідою Болонської декларації, спрямований на впровадження загальноєвропейських норм в освіті і науці. ВНЗ в Україні відповід-

но до принципів Болонського процесу повинні мати право формувати свою стратегію, вибирати свої пріоритети в навчанні та впровадженні наукових досліджень, витратити свої ресурси. На ринку освітніх послуг розвивається конкуренція, де кожен навчальний заклад старається бути конкурентоспроможним та надавати конкурентоспроможні освітні послуги. Важливе значення в цих процесах відводиться менеджменту та забезпеченню економічної безпеки держави.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Переважна більшість теоретичних положень та практичних розробок щодо розвитку закладів освіти в Україні представлена у науковій спадщині таких учених і практиків, як Й. Бескид, Т. Боголіб, Г. Бойко, С. Буковинський, О. Василик, В. Геєць, В. Глуценко, А. Даниленко, І. Каленюк, А. Криклій, В. Кудряшов, В. Куценко, Е. Лібанова, І. Лук'яненко, І. Лютий, Н. Новіков, Т. Оболенська, К. Павлюк, Д. Полозенко, Г. П'ятаченко, П. Саблук, В. Федосов, О. Чубукова, І. Чугунов, Н. Шумар, С. Юрій.

Відаючи належне доробку вчених у цій сфері, слід зауважити, що у вітчизняній економічній літературі бракує досліджень, які стосуються проблеми забезпечення економічної безпеки національного ринку освітніх послуг на рівні держави та питань менеджменту в даній сфері. Через відсутність вагомого дослідження сучасних загроз у системі освітніх послуг методично не визначено складові механізми забезпечення економічної безпеки даного ринку в умовах високого ризику функціонування його суб'єктів. Велика функція у вирішенні даних проблем відводиться менеджменту, що є мало дослідженим.

Мета статті. У зв'язку з цим виникла потреба пошуку сучасних напрямів удосконалення механізмів забезпечення системи розвитку сфери освітніх послуг у контексті забезпечення економічної безпеки держави, а одним із таких механізмів є менеджмент. Необхідність розв'язання цієї наукової та прикладної проблеми зумовила вибір теми дослідження, мету та завдання для написання статті.

Виклад основного матеріалу. Менеджмент представляє собою систему принципів і методів розробки і реалізації управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподілом і використанням фінансових ресурсів вищих навчальних закладів, наукових установ і організацією обігу їх грошових коштів та забезпечення їх функціонування і розвитку. Під поняттям менеджменту таких установ ми пропонуємо розуміти су-

ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ГАЛУЗЕЙ ТА ВИДІВ ЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

часні методи фінансового управління активами і капіталом, їх інвестиціями і грошовими потоками, діяльністю.

Основними принципами менеджменту, ефективного управління фінансовою діяльністю ресурсів вищих навчальних закладів, наукових установ є:

1. Інтегрованість із загальною системою управління вищих навчальних закладів, наукових установ.
2. Комплексний характер формування управлінських рішень.
3. Високий динамізм управління.
4. Варіативність підходів до розробки окремих управлінських рішень.
5. Орієнтованість на стратегічну мету розвитку вищих навчальних закладів, наукових установ.
6. Забезпечення економічної безпеки вищим навчальним закладам, науковим установам як суб'єктам господарювання та економічної безпеки держави [6–8].

Завданнями ефективного менеджменту, організованого із урахуванням викладених принципів, що дозволяє формувати ресурсний потенціал, певні темпи розвитку діяльності вищих та наукових установ, забезпечить постійний ріст власного капіталу, є суттєве підвищення конкурентної позиції на освітньому і фінансовому ринках, забезпечення стабільного економічного розвитку на перспективу в контексті економічної безпеки держави.

Головною метою такого менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ являється забезпечення сталого розвитку, збереження конкурентоспроможності в системі економічної безпеки держави. В процесі реалізації такої мети менеджмент вищих навчальних закладів, наукових установ спрямований на вирішення наступних основних завдань (див. табл.).

На основі проведеного аналізу можна визначити функції і механізм менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ, через які реалізується головна мету і основні його завдання. Функції менеджменту поділяються на дві основні групи: 1) функції менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ як керівної системи; 2) функції менеджменту як спеціальної галузі управління вищими навчальними закладами, науковими установами. В найбільш

загальному вигляді склад основних функцій менеджменту в розрізі даних груп представлений на рисунку.

Процес управління діяльністю вищих навчальних закладів, наукових установ у контексті економічної безпеки держави базується на певному механізмі. Механізм менеджменту представляє собою систему основних елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень у галузі фінансової діяльності даних установ. До структури механізму менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ входять такі елементи:

1. Державне нормативно-правове регулювання фінансовою діяльністю вищих навчальних закладів, наукових установ. Прийняття законів та інших нормативних актів, які регулюють фінансову діяльність вищих навчальних закладів, наукових установ, представляє собою один із напрямів реалізації внутрішньої фінансової політики держави. Законодавчі і нормативні основи цієї політики регулюють фінансову діяльність ВНЗ та навчальних установ у різних формах.

2. Ринковий механізм регулювання фінансової діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ. Цей механізм формується перш за все у сфері фінансового ризику в розрізі окремих його видів і сегментів. Попит і пропозицію на фінансовому ринку формує рівень цін. У міру поглиблення ринкових відносин роль ринкового механізму регулювання фінансової діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ буде тільки зростати.

3. Система внутрішніх засобів регулювання окремих аспектів фінансової діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ. Механізм такого регулювання формується в рамках самого вузу чи установи, відповідно регламентуючи ті чи інші оперативні управлінські рішення з питань його фінансової діяльності. Так, ряд аспектів фінансової діяльності регулюється вимогами статуту, іншими фінансовими документами. Окремі з цих аспектів регулюються розробленими у ВНЗ чи НУ фінансовими стратегіями і цільовою фінансовою політикою за окремими напрямками фінансової діяльності. Крім того, у вищих навчальних закладах, наукових установах може бути розроблена і затверджена система внутрішніх нормативів і вимог за окремими аспектами фінансової діяльності.

Система основних завдань менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ у контексті економічної безпеки держави

Головна мета менеджменту	Основні завдання менеджменту, спрямовані на реалізацію його головної мети
Забезпечення сталого розвитку, збереження конкурентоспроможності в системі економічної безпеки держави	<ol style="list-style-type: none"> 1. Забезпечення формування достатнього обсягу фінансових ресурсів відповідно до завдань розвитку вищих навчальних закладів, наукових установ. 2. Забезпечення найбільш ефективного використання сформованого обсягу фінансових ресурсів у розрізі основних напрямів діяльності вищих навчальних закладів, наукових установ. 3. Оптимізація грошового обігу даних суб'єктів господарювання. 4. Забезпечення конкурентоспроможності вищих навчальних закладів, наукових установ на ринку освітніх послуг. 5. Забезпечення мінімізації рівня фінансового та інших ризиків у системі економічної безпеки держави. 6. Забезпечення постійної фінансової рівноваги вищих навчальних закладів, наукових установ у процесі їхнього розвитку та діяльності

* Джерело: складено на основі аналізу літературних джерел [6–8].

Характеристика основних функцій менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ у розрізі окремих груп

* Джерело: складено на основі літературних джерел [3, 6, 7].

4. Система конкретних методів і прийомів здійснення управління фінансовою діяльністю вищих навчальних закладів, наукових установ. У процесі аналізу, планування і контролю фінансової діяльності використовується численна система методів і прийомів, з допомогою яких досягаються необхідні результати. До їхнього числа відносяться методи: математико-економічних розрахунків, балансовий, економіко-статистичний, економіко-математичний, метод порівняння та інші [5, 7].

Висновки

Можна зробити висновок, що ефективний механізм менеджменту дозволяє в повному обсязі реалізувати завдання, що стоять перед ним, сприяє результативному здійсненню функцій фінансового управління вищих навчальних закладів, наукових установ.

На нашу думку, актуальною вбачається необхідність розробки механізмів, які забезпечать ефективне використання грошових коштів вищих навчальних закладів, наукових установ в умовах нестабільного економічного середовища, та побудова на базі цих механізмів системи планування надходжень і витрачання грошових коштів, що знижують втрати від дії інфляції.

Істотним фактором, що вимагає реформування менеджменту вищих навчальних закладів, наукових установ, є конкуренція як основний механізм регулювання господарського процесу в ринковій економіці. Вистояти у конкурент-

ній боротьбі ВНЗ та НУ можуть тільки шляхом правильного управління рухом фінансових і матеріальних ресурсів. Механізм фінансування освітньої діяльності може виступати важливим фактором підвищення її внутрішньої та зовнішньої ефективності, забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку освітніх послуг із метою забезпечення економічної безпеки самих вищих навчальних закладів, наукових установ як суб'єктів господарювання, так і в контексті забезпечення економічної безпеки держави.

Список використаних джерел

1. Бескид Й. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку // Фінанси України. – 2003. – №8. – С. 103–106.
2. Боголіб Т.М. Гармонізація вищої освіти в умовах реформування // Гуманітарний вісник. – спецвипуск. – 2005. – С. 36–43.
3. Боголіб Т.М. Економічний механізм сучасної школи // Постметодика. – 2000. – №2. – С. 10–19.
4. Боголіб Т.М. Економічні підходи до управління конкурентоспроможності вищої освіти України // Наукові праці Східноукраїнського університету. Економіка. – 2006. – №2. – С. 47–54.
5. Боголіб Т.М. Сутність фінансового механізму освітнього ринку // Ринкові відносини в Україні. – 2006. – №10. – С. 78–89.
6. Боголіб Т.М. Управління фінансами вищих навчальних закладів // Фінанси України. – 2003. – №9. – С. 26–32.
7. Герчикова І. Менеджмент, 2-е изд. – М.: ЮНИТИ, 1995 – 246 с.
8. Дмитренко Г.А. Стратегический менеджмент в системе образования. МАУП. – К.: МАУП, 1999. – 176 с.